

Duurzaamheid door Haagse wijken

Van initiatief tot uitvoering

Freek de Meere
Erik van Marissing

Duurzaamheid door Haagse wijken

Van initiatief tot uitvoering

Freek de Meere
Erik van Marissing

November 2015

Inhoud

1	Inleiding	5
2	De regeling in het kort	7
3	Bevindingen	9
3.1	Uitvoering van initiatieven	9
3.2	Omstandigheden	11
3.3	Andere initiatieven?	13
3.4	De regeling	14
3.5	Welke hulp gewenst?	16
3.6	Conclusie	18
4	Verbeteringen mogelijk?	21
	Bijlage	
	Vragenlijst realisatie initiatieven ‘Duurzaamheid Door Haagse Wijken	25

1 *Inleiding*

Het is de ambitie van de gemeente Den Haag in 2040 klimaatneutraal zijn. Om deze ambitie te halen is het nodig dat verschillende partijen in de stad actief betrokken zijn bij het realiseren daarvan. Het college wil denkkraft in de stad mobiliseren door burgers, bedrijven en instanties uit te dagen (innovatieve) duurzaamheidsprojecten uit te voeren. De stad moet in beweging komen.

Participatie onder bewoners wordt gestimuleerd met de subsidieregeling ‘initiatievenbudget Duurzaamheid door Haagse wijken 2015’. Het heeft tot doel activiteiten te stimuleren waarbij burgers, bedrijven en instellingen op wijkniveau samenwerken rond de thema’s energiebesparing en koolstofdioxide (CO₂)-reductie. Daaronder zijn ook subthema’s benoemd. Het is de bedoeling de in de stad aanwezige kennis verder te mobiliseren en de lokale economie op dit vlak te stimuleren.

De subsidie dekt niet het resultaat, maar juist het traject om tot resultaten te komen. De subsidie bedraagt maximaal 5.000 euro. ”De aanvrager vormt een wijkinitiatief en bedenkt een duurzaam projectidee voor en met de wijk, of een instelling in de wijk. Daarna werkt de aanvrager dit projectidee uit en beschrijft dat in een projectverslag. De kern van het project moet gaan om samenwerking op wijkniveau aan ‘energiebesparing en CO₂-reductie’”. Vanuit de gemeente wordt ondersteuning geboden in de vorm van netwerkbijsprekingsmomenten en coaching.

Het is hier de vraag hoe het de initiatieven dan verder vergaat. Het gaat dus om de uitvoering van initiatieven nadat de processubsidie is afgelopen. We dienen daarmee een beeld te krijgen van degenen die in de eerste en tweede ronde van de subsidieregeling meededen. De regeling kende niet precies dezelfde voorwaarden, maar de uitgangspunten waren hetzelfde.

De volgende onderzoeksvragen staan centraal:

1. In hoeverre en op welke wijze zijn de eerder gesubsidieerde initiatieven tot uitvoering overgegaan en welke omstandigheden en overwegingen spelen hierbij een rol?
2. In welke mate zijn er nieuwe, andere initiatieven ontstaan door de uitvoering van de projecten en wat behelzen deze nieuwe initiatieven?

3. Op welke wijze kunnen gemeente, overheid of andere partijen het tot stand komen van de uitvoering van projecten volgens betrokkenen helpen verbeteren?
4. In hoeverre zijn wijzigingen mogelijk in de subsidieregeling om de mate van uitvoering van initiatieven te verbeteren?

We hebben drie activiteiten ondernomen om tot een beeld te komen over de uitvoering van de projecten nadat de processubsidie was afgelopen. Ten eerste hebben we aan alle bekende vertegenwoordigers van de ingediende aanvragen tot en met 2015 een aantal open vragen per e-mail gesteld. Na twee reminders hebben 16 mensen gereageerd. Zie bijlage 1 voor de vragen. We hebben ten tweede acht individuele gesprekken gevoerd met een selectie van de initiatiefnemers, waarbij we hebben gezocht naar diversiteit in:

- Thematiek (energie, mobiliteit, groen).
- Ambitie (abstract en hoge ambities, klein en concreet, commercieel).
- Rol regeling (wel / niet meer meedoen, afgewezen in een volgende ronde of zelf niet indienen, rol stichting, gemeente goed kennen).

In de gesprekken hebben we dezelfde topiclijst gehanteerd als de open vragen in de enquête. Een drietal van de benaderde mensen voor een interview heeft niet meegedaan, we hebben vervolgens anderen benaderd tot we acht personen hadden. De te interviewen personen zijn niet benaderd voor de email enquête. Toch is er overlap ontstaan doordat in meerdere jaargangen initiatieven zijn gesteund en we collega's hebben gesproken. Ten derde hebben we vier initiatiefnemers over dit onderwerp gesproken in een workshop op 9 september 2015. Deze zijn in het vervolg niet benaderd voor de enquête of de interviews. In totaal hebben we van 28 personen informatie gekregen van de 63 benaderde personen. Kijken we naar de initiatieven, dan hebben we informatie vanuit 21 initiatieven verzameld.

Leeswijzer

Hieronder bespreken we allereerst de regeling Duurzaamheid Haagse wijze in het kort. Het derde hoofdstuk bevat de bevindingen uit de gesprekken en enquête. Vervolgens analyseren we op basis van de uitgangspunten van de regeling Duurzaamheid door Haagse wijken en de input van betrokkenen welke verbeteringen mogelijk zijn in de regeling om projecten meer of beter tot uitvoering te krijgen.

2 *De regeling in het kort*

De volgende uitgangspunten zijn bij het opstellen van de processubsidie ‘Initiatievenbudget Duurzaamheid door Haagse wijken 2015’ gehanteerd:

- Deelnemers aan de regeling kunnen aanspraak maken op een vergoeding van gemaakte proceskosten, niet voor het realiseren van projecten zelf (o.a. productkosten). Er staat gespecificeerd welk soort kosten tot welk bedrag begroot kunnen worden.
- Projecten passen binnen de thema’s energiebesparing en CO2-reductie en de daaronder genoemde sub thema’s en dienen wijk gebonden te zijn. De regeling schrijft niet in detail voor wat voor soort projecten opgezet kunnen worden, maar faciliteert het opstellen van een realistisch projectplan en aansluitend businesscase.
- De regeling nodigt burgers uit om samen te werken met partijen (instanties en bedrijven) in de stad; projecten dienen voor een zo groot mogelijk deel gebruik te maken van andere vormen van financiering dan subsidies. Hiermee ontstaat het gewenste en benodigde multiplier effect.
- De regeling sluit aan bij al bestaande aanpakken en regelingen van de gemeente en verbindt deze regelingen waar mogelijk.
- De regeling stimuleert burgerschap en belooft dit: deelnemers krijgen het vertrouwen en handvatten van de gemeente om hun eigen verantwoordelijkheid te nemen.

Aan het bestaan van de regeling wordt bekendheid gegeven door middel van een persbericht en berichten in wijkkranten. Tevens wordt de regeling onder de aandacht gebracht tijdens de energiebeurs en bij de ambassadeurs voor duurzaamheid in de wijken. Daarnaast wordt er gecommuniceerd in de richting van bedrijven en maatschappelijke organisaties.

Gedurende de looptijd van de regelingen organiseert en faciliteert de gemeente bijeenkomsten voor de deelnemers. Tijdens deze bijeenkomsten worden ervaringen uitgewisseld en kunnen alle betrokken partijen, zowel deelnemers, als adviseurs en de gemeente, elkaar inspireren en van elkaar leren. Ook kan advies gekregen worden van een wijkinitiatief dat heeft deelgenomen aan de subsidieregelingen Duurzaamheid door Haagse wijken 2012 en het Initiatievenbudget Duurzaamheid door Haagse wijken 2014.

3 *Bevindingen*

We beschrijven hieronder allereerst de diverse ervaringen rond het in uitvoering nemen van de initiatieven. Vervolgens richten we ons op de omstandigheden en overwegingen die volgens betrokkenen een rol spelen. Daarna richten we onze blik op de effecten van de genomen initiatieven breder dan wellicht oorspronkelijk de bedoeling was. Vervolgens benoemen we de ervaringen met de regeling zelf en tot slot kijken we naar de hulp die de initiatieven zeggen te kunnen gebruiken.

3.1 *Uitvoering van initiatieven*

Vrijwel alle respondenten die we gesproken hebben, zijn nu bezig met de uitvoering. Uit de enquête blijkt dat er wel enkele initiatieven gestopt zijn en zichzelf als ‘mislukt’ beschouwen. Het is waarschijnlijk dat er meer van dergelijke ervaringen zijn bij degenen die niet gereageerd hebben op de enquête of het verzoek voor een interview. Sommige initiatieven wachten nog op een ‘go’ van een partij waar ze afhankelijk van zijn. Zo geeft een initiatiefnemer uit de Schilderswijk aan afhankelijk te zijn geweest van woningcorporatie HaagWonen en is het initiatief rond de Houtrustcentrale vertraagd doordat het langer duurde voor Stedin de aansluiting op het elektriciteitsnetwerk had geregeld. Anderen doen eerst een try-out, om te kijken of het initiatief aanslaat, zoals de initiatiefnemers van de versmarkt in Duttendel.

Een project is zeker geslaagd te noemen als de eigen doelstellingen worden behaald. Een aantal projecten benoemt dit dan ook. Enkele initiatieven zeggen zelfs meer bereikt te hebben dan de oorspronkelijke doelen. Voor het grootste deel is de uitvoering echter niet hetzelfde als wat men ooit voor ogen had. Ook doen de initiatieven er vaak langer dan een jaar over om tot een succes uit te groeien. Het aanpassen aan de omstandigheden en zoeken naar de vorm van de plannen past bij de vernieuwing waar men mee bezig is. Bij een mislukt project blijkt de initiatiefnemer terug en stelt dat “bijsturing en volhouden beter was geweest in plaats van stoppen.”

“In totaal zijn er 459 panelen verkocht met 115000 KWh en jaarlijks 60 ton CO2-besparing. Het zijn 41 contracten. Nu is het heel duidelijk wat het resultaat is.”

“Ik wilde gelijk Ledlampen gaan verkopen. Maar dankzij die subsidies gingen we ons veel meer richten op gedrag, veel meer het gevoel inventariseren, op zoek naar hoe je mensen kunt raken in de wijk. Alles wat we nu doen heeft een leuke buitenkant, maar er zit een intelligente binnenkant achter.”

Voor veel deelnemers is het succes van hun initiatief af te meten aan de impact van hun project. De impact op meetbare veranderingen, zoals energiebesparing wordt benoemd. Sommige respondenten vinden het moeilijk om die impact uit te drukken in aantallen inwoners. Van die respondenten die dat wel doen, geeft de meerderheid aan meer dan 100 personen te hebben bereikt. Het gaat dan vooral om bewustwording en collectief enthousiasme.

“Je bent altijd ambitieus, er zijn altijd beperkingen. Maar we zitten nu in een fase waar we trots op zijn. (...) We hebben laatst een presentatie gegeven voor het stadsdeel t.b.v. de gebiedsprogramma's. Daar zaten zo'n 150 mensen in de zaal, ook uit andere wijken van het stadsdeel. Vanuit de werkgroep hebben we verteld over ons project. Het verhaal is helder, het spreekt aan. Er wordt echt vanuit de bewoner gedacht die in dat type huis woont. We zijn vooral een doorgeefluik: bewoners die wel willen, maar niet weten hoe, sturen we door naar de juiste personen. (...) Ik geloof dat je dingen gaat doen, omdat mensen om je heen ook dingen doen. Maar het is wel substantieel, niet symbolisch. (...) je kunt mensen helpen om de slagkracht te organiseren.”

De spanning tussen bewustwording aan de ene kant en daadwerkelijke milieuwinst aan de andere kant is groot. Het ene project constateert dat wel energiebesparing is gerealiseerd, maar dat vrijwel niemand dat weet. En bij het volgende project ligt de situatie juist andersom: nog geen concrete milieuwinst, maar wel de latente behoefte aangewakkerd.

Enkele geïnterviewden en respondenten meten het succes af aan de sociale dimensie. Er zijn voldoende bewoners gevonden die zich voor duurzaamheid in de wijk willen inzetten of er wordt geconstateerd dat er erg gezellige en sociaal nuttige dagen waren.

“Er is een vaste kern van 3-4 mensen en daaromheen een cirkel met mensen die ook wel dingen zouden willen oppakken.”

Tot slot worden institutionele criteria benoemd om resultaten aan af te meten. Initiatieven hebben extra geld gekregen van andere fondsen, opdrachten (ook van de gemeente) of hebben 'bestaansrecht' in de buurt en voelen zich erkend.

“Zeer geslaagd, want we bestaan nog, hebben personeel, en er verandert feitelijk iets doordat we huishoudens hebben meegenomen met verduurzaming, kleine maatregelen, maar ook al meer dan 80 grote maatregelen, zoals pv of vloerisolatie, juist bij mensen die daar eigenlijk nog niet mee bezig waren.”

Conclusie

We gaan er van uit dat de respondenten die gereageerd hebben op de oproep voor een gesprek of het invullen van de enquête, meer successen kennen dan degenen die niet gereageerd hebben. Succes in de uitvoering van die onbekende projecten zal echter ook niet volledig ontbreken. Daarmee zal ongeveer de helft van de initiatieven die zijn gesteund met de subsidieregeling in de afgelopen jaren tot uitvoering zijn gekomen. De successen in de uitvoering liggen in de geboekte milieuwinst, de verbeterde bewustwording van inwoners en organisaties in Den Haag, de samenwerking en het op de kaart staan van het initiatief. In een kleine minderheid van de gevallen is het succes precies de wijze waarop het plan was bedacht en in een enkel geval boven verwachting. Het merendeel heeft zijn plannen tijdens de rit aangepast aan de omstandigheden.

3.2 Omstandigheden

Er wordt een groot aantal positieve omstandigheden benoemd dat geholpen heeft bij het behalen van resultaten:

- Financiering, waarmee zowel de regeling als aparte opdrachten of subsidies door anderen worden bedoeld.
- De eigen organisatie en verbeteringen daarin, zoals een enkel individu dat verschil maakt, meer vrijwilligers, betere werkverdeling en uitwerking van concepten.
- Het platform rond het initiatievenbudget om te netwerken en duurzame voortrekkers te spreken.
- Concrete hulp van bewoners en organisaties als een woningcorporatie, de gemeentelijke afdeling duurzaamheid, het stadsdeel, Fonds 1818, het waterschap, adviesbureaus, Duurzaam Den Haag, werkgeversservice punt, VVE-balie, de Dienst OCW, ed..
- Goede en verbeterde netwerken en bekendheid in de buurt
- Erkenning van het initiatief.
- Algemene omstandigheden als een energieakkoord en een gunstige voedingsbodem van mensen die duurzaamheid een warm hart toedragen.

“Zeer geslaagd! Insteek was collectieve zonnepanelen in de wijk. Uiteindelijk is met de subsidie een onderzoek gedaan, wat uitwees dat het moeilijk was om een goede business-case te maken was. Vrij kort daarop kwam het Energieakkoord en toen bleek dat het voorwerk een kickstart gaf, omdat we al veel wisten: kosten, mogelijke problemen.”

“Het zit hem vooral in goede samenwerking en erkenning van je project. Zodra je wordt benaderd als “lullig” wijkinitiatief dan werkt het niet meer.”

Er wordt ook een groot aantal omstandigheden benoemd dat het initiatief heeft tegengewerkt in het behalen van resultaten:

- De benodigde inzet van de initiatiefnemers/ vrijwilligers was hoger dan de tijd en flexibiliteit van de deelnemers toeliet.
- De eigen organisatie: verschillen in de insteek (‘business case’ of lange termijn duurzaamheid), onderlinge samenwerking die niet goed verliep, het niet kunnen vinden van geschikt personeel.
- De afhankelijkheid van een derde partij als de gemeente of een woningcorporatie. Als die derde partij geen financiering beschikbaar kan of wil stellen, waardoor voorfinanciering door de wijk nodig is, of als een derde partij als hindermacht fungeert, mislukt het project. Ook de afstemming tussen verschillende verantwoordelijke partijen en veranderingen daarin kunnen belemmerend werken. Tot slot wordt de opstelling van individuen bij derde partijen genoemd, die kan nogal verschillen.
- Beperkingen in de opzet van het project. Als bewoners niet mee willen doen, houdt het op. Als het concept een eenmalige activiteit is, is het vervolg moeilijk vorm te geven.
- De voorwaarden voor deelname aan de subsidieregeling (bedrag, tijdstip van indienen), die als beperkend kunnen worden ervaren alsmede de administratieve last.
- Technische moeilijkheden, zoals de verarming van de grond na drie jaar oogsten.
- Tijd: “Wij willen snel, andere grote partners kunnen dat vaak niet.”

“Toen we vorig jaar weer konden aanvragen, wisten we niet zo goed wat we zouden moeten en waren we bang om meer overhoop te halen. We wilden eerst de huidige actie afronden (per 31 oktober afgelopen). Nu willen we een energie coöperatie gaan oprichten. De bestuursvoorzitter van Eneco wil graag contracten gaan sluiten met Energie Coöperaties. De vraag is nu hoe je vervolgstappen kunt zetten, maar nu is de regeling niet open, dus moeten we wachten tot de volgende regeling.”

Over het geheel genomen springen twee factoren eruit. Ten eerste de eigen organisatie. Het gaat dan niet alleen om de tijd en energie van de bewoners zelf, maar ook de onderlinge samenwerking. Wordt een goed concept gevonden, verloopt de communicatie goed? En bijvoorbeeld de komst van een enkel individu kan verschil maken. Dit is een kwestie die best veel tijd vraagt en ook niet zomaar te plannen en te voorzien is. Een tweede belangrijke factor is de benodigde samenwerking met derde partijen. Zeker wanneer een initiatief daar afhankelijk van is, maakt het nogal uit of deze partijen meedenken of juist niet. Een groot aantal partijen in de stad wordt als positieve factor benoemd bij het realiseren van het project.

3.3 *Andere initiatieven?*

Niet ieder project leidt tot andere initiatieven op duurzaamheid, maar veel partijen geven wel aan een (meer of minder bescheiden) rol te hebben gespeeld bij een vervolg. We kunnen daarbij vier soorten spin-offs onderscheiden.

Ten eerste zijn er projecten waarbij de gang van zaken binnen een project zorgt voor een logisch vervolg of nieuwe ideeën die nog beter lijken dan de eerste ideeën.

“Als gevolg van onze inzet krijgt het Westbroekpark een nieuw moestuinpark met een dagrestaurant die op een duurzame en verantwoorde manier gaat functioneren. De tuin krijgt een Stichting die het beheer en de exploitatie van de tuin gaat doen.”

Ten tweede en meest voorkomend, kan het initiatief anderen helpen en adviseren. Deze functie werd eerst niet, maar in de laatste versie van de subsidieregeling wel gestimuleerd, via bijeenkomsten en expliciete opdrachten aan eerdere initiatieven om nieuwe te helpen.

Ten derde zijn het soms dezelfde personen die nieuwe initiatieven starten. Hier lijkt sprake te zijn van een rolopvatting: Wij hebben ideeën en zijn goed in het opstarten (en vinden het leuk!)

Ten vierde zijn er initiatieven die op wijkniveau uitstraling hebben. Dit verschilt heel erg per wijk. In de ene wijk worden allemaal subgroepjes (commissies) rond eigen thema's gevormd, in andere wijken blijft het hangen aan enkele personen. Deze nieuwe initiatieven hoeven niet per se op duurzaamheidsvlak te liggen.

“Er zijn culturele initiatieven gelanceerd in de buurt dankzij de samenwerking in ons project.”

Overkoepelend zien we het ontstaan van een netwerk rond duurzaamheid. Het is belangrijk voor mensen die zoekende zijn, zoals de bewoners van de Vruchtenbuurt: “In dat netwerk kom je allerlei partijen tegen die iets te bieden hebben. En op een gegeven moment vind je iets dat past bij de wijk.” Het netwerk is bovendien van groot belang, omdat de projecten vaak dezelfde stappen moeten doorlopen (opstellen modelcontracten, gang naar de notaris) en inzichten moeten verwerven (mogelijkheden en beperkingen per woningtype) die al elders in de stad zijn opgedaan. De gemeente heeft daarin op dit moment een verbindende rol. De gemeente heeft het overzicht, kan initiatieven en initiatiefnemers met elkaar in contact brengen en doet dat vaak ook. Behalve leren van elkaars ervaringen en niet opnieuw het wiel hoeven uitvinden, is het netwerk ook van belang omdat veel respondenten laten blijken dat ze het gevoel hebben dat ze deel uitmaken van een beweging die met iets goeds bezig is. In alle gesprekken is in meer of mindere mate een gevoel van trots te bespeuren.

3.4 De regeling

De (oud) deelnemers zijn overwegend positief tot zeer positief over de regeling. Ze begrijpen dat de regeling zo is ingericht dat deze fungeert als hulpmiddel, als de basis voor veel meer moois. Door de regeling worden beginnende ideeën niet alleen ‘aan geslingerd’, maar krijgen de initiatiefnemers ook toegang tot een relevant netwerk van gelijkgestemden, deskundigen en soms zelfs klanten.

“Het feit dat het netwerk er is, dat het snel reageert en helpt zoeken naar oplossingen geeft je vertrouwen dat het wel gaat lukken, wat het makkelijker maakt de stap te nemen.”

“We zijn veel conferenties afgelopen met het idee iets te beginnen met de mensen in de wijk. Doel was een ruimte te creëren, iets te laten ontstaan. Na een gesprek met Marina besloten we direct subsidie aan te vragen. Het geld gebruikten we vooral om een stichting op te richten. Maar nog belangrijker aan dat gesprek was dat we hoorden dat er in veel andere wijken ook andere mensen bezig waren, dat er een netwerk was.”

Voor sommige initiatieven vormt de subsidie een soort startkapitaal. Zonder het geld zouden ze hun ideeën niet tot uitvoering hebben kunnen brengen.

“Je kunt van alles organiseren en doen, maar dat kan niet altijd met eigen middelen, bijvoorbeeld het drukken van folders. Dus daarom is gekeken wat wel mogelijk is en hoe je mensen effectief kunt bereiken. Het eindresultaat is een website met een professionele inslag. De subsidie was nodig om de fase 2.0 van de werkgroep vorm te geven. Het was anders qua tijd en expertise niet te organiseren geweest.”

“Quartier Laak is gestart dankzij het initiatievenbudget. Het heeft geholpen om de basis te bieden die we nodig hadden. Het verplichtte ons om ons veel zakelijker op te stellen. Ik wilde niet telkens uitleggen wat we wilden doen, naar de notaris, naar de KVK etc. Maar door die regeling waren we ineens een entiteit (...) Als het meer los zand is, kun je makkelijker de stekker eruit trekken. Nu was het zo laagdrempelig en risicoloos, dat we met een klein projectje al konden scoren.”

Sommige wijken hebben wel eigen middelen en wenden de subsidie vooral aan om te professionaliseren, bijvoorbeeld door een stichting of vereniging op te richten, door een website te bouwen en door een campagne voor social media te ontwikkelen. Ze zien de subsidie niet als een eerste zetje, maar als een welkom extraatje dat processen versnelt en vergemakkelijkt.

“Het helpt wel. Het geeft net iets meer zekerheid. Als je dat geld niet had gehad, had je wat langer geaarzeld of wat moeilijker gedaan.”

Het wijkgebonden karakter, waarop in eerdere evaluaties nog wel eens kritiek werd geuit, wordt door de geïnterviewden niet als belemmerend ervaren, maar juist als een positieve eigenschap. Zou de regeling gewoon de vorm hebben gehad van een pot geld, waarop inwoners uit Den Haag individueel een beroep hadden kunnen doen, bijvoorbeeld op aangeven van participatiemakelaars, dan zou de omvang en impact veel minder groot zijn geweest, zo laten verschillende geïnterviewden duidelijk weten.

“De subsidieregeling zorgt ook voor structuur en houvast. Het is een referentiepunt waartoe de initiatieven zich kunnen verhouden.”

Geïnterviewden die vaker hebben meegedaan, zien ook dat de gemeente mee is gegaan met de ontwikkeling en de regeling heeft verbeterd en vergemakkelijkt. De kritiek op de regeling als te bureaucratisch is niet afwezig, maar veel minder dan in eerdere evaluaties. Men is wel enthousiast, want de houding van de gemeente is: ‘het kan, tenzij’. Mensen kunnen direct starten en moeten soms achteraf kleine reparaties doen om alsnog het geld te krijgen. Dat is af en toe wel wat gedoe, maar altijd beter dan dat de gemeente vooraf ‘nee’ verkoopt omdat de gemeente

niet zeker weet of het kan. Een aanbeveling is om een extra potje te hebben, dat kan worden aangewend om kansrijke projecten die niet helemaal lekker lopen een kleine impuls te kunnen geven.

Toch is er ook kritiek op de regeling. Het feit dat het een jaarlijkse regeling is, met dus een relatief korte tijdsspanne om zaken te regelen, zien sommigen als belemmerend. Ook vragen enkele initiatiefnemers om een hoger bedrag, uitvoeringsgeld en in feite vertrouwen van de gemeente: laat mij enthousiast met veel energie aan de slag gaan en ik verantwoord mij later. De regels zijn volgens sommigen nu te veel aangescherpt terwijl tegelijkertijd ook gewaarschuwd wordt dat de gemeente kritisch moet blijven met wie subsidie krijgt.

“Denk over kalenderjaargrenzen heen, voor bewonersinitiatieven slaat het nergens op. Zorg dat snel duidelijkheid is over een eventuele vervolgsubsidie. Verander niet elk jaar het model, bewoners worden er gek van, bovendien sluit jaar 1 niet meer aan op jaar 2.”

3.5 Welke hulp gewenst?

De gemeente Den Haag en andere partijen kunnen het tot stand komen van de uitvoering van projecten helpen verbeteren. Deze liggen in het verlengde van het wegnemen van de eerder genoemde barrières. Dat betekent als gemeente vooraleerst het serieus nemen van de eigen duurzaamheidsdoelen. Het uitgangspunt van bewonersinitiatieven is goed, maar niet alles kan door bewoners en door vrijwilligers gedaan worden. De eigen organisatie kan verbeterd worden en de ambities kunnen omhoog als een bewonersinitiatief aanklopt. “Het zou prettig zijn als je bijvoorbeeld wordt geïntroduceerd bij mensen op het stadhuis, als iemand je vertelt hoe je bepaalde vragen het beste kunt formuleren.” Ondersteuning vanuit andere diensten kan versterkt worden, zoals bijvoorbeeld de dienst OCW, die modelcontracten voor schooldaken ontwikkelt. Duurzaamheid dient structureel onderdeel gemaakt te worden van alle beleidsterreinen. Een respondent oppert het idee dat iedere dienst een eigen duurzaamheidsambtenaar in dienst heeft.

De geïnterviewden verwachten ook dat de gemeente een soort mentor is. De mentor is geen schoolmeester die de leerling streng toespreekt, maar een coach, die over de schouder meekijkt en op tijd ingrijpt, wanneer het mis dreigt te lopen. Initiatieven hebben soms een kleine impuls nodig om weer op het goede spoor te komen. “De gemeente kan signaleren wanneer initiatieven vastlopen. Soms kan het dan voldoende zijn om met een

relatief klein bedrag het initiatief weer op het goede spoor te brengen. De gemeente moet kunnen beoordelen of het aansluit bij de doelstellingen en of het zinvol is een extra zetje te geven. Het moet niet zo zijn dat iedereen telkens om geld komt vragen, dat is te makkelijk. Maar mocht het ergens zinvol zijn, dan zou het mooi zijn als dat mogelijk is.” In een aantal gevallen is de gemeente op een later moment ook opdrachtgever voor afgeleide projecten. Via de subsidieregeling komen ondernemers die zich met duurzaamheid bezig houden in contact met andere afdelingen en soms leidt dit tot gerichte opdrachten.

“Wij vinden het al erg motiverend dat de gemeente een kans biedt om initiatieven te steunen op een laagdrempelige manier en in een samenwerkende vorm.”

Maar naast deze waardering zijn er wensen om:

- Meer financiële steun te krijgen voor het uitvoeren van de ideeën en de proceskosten omlaag te duwen.
- De opgebouwde relaties en expertise niet verloren te laten gaan en de synergie tussen de gesteunde lokale initiatieven koesteren en dus reeds bestaande en eerder gefinancierde initiatieven blijven steunen.
- De mogelijkheid van een spreekuur vanuit het initiatievenbudget voor de deelnemers.
- Het betrokken geld zoveel mogelijk in de eigen stad te houden en zo weinig mogelijk deskundigen van buiten in te vliegen.

Net als in eerdere evaluaties wordt het belang van Fonds 1818 onderstreept. Het fonds is niet alleen medeorganisator van het goed bezochte en gewaardeerde Duurzaam Ontbijt, maar steunt ook initiatieven die zijn voortgekomen uit ideeën die in de subsidieregeling van de gemeente zijn geboren.

De VVE-balie in het stadhuis wordt ook regelmatig genoemd. Het is een fysiek loket waar je terecht kunt voor informatie op het gebied van wet- en regelgeving, maar de medewerkers verzorgen ook cursussen op locatie.

Andere belangrijke plekken en momenten:

- Dienst Publiekszaken (met participatiemedewerkers duurzaamheid in de wijk)
- Duurzaam Den Haag
- Scholen, Dienst OCW
- VSB-Fonds

- Energiebeurs
- Vastgoedbeurs
- Haagse Kracht Karavaan
- Haags Milieu Centrum

Het is opvallend dat van de andere partijen eigenlijk geen concrete hulp wordt gevraagd. Eigenlijk wordt alleen geopperd dat meer bekendheid voor de projecten en product gegenereerd kan worden, bijvoorbeeld door een flyer in de goodie bag van de VVE-balie. Indien andere partijen (en bewonersinitiatieven zelf) geen risico kunnen dragen voor bijvoorbeeld het grootschalig inkopen van zonnepanelen, wordt toch naar de gemeente gekeken voor garanties.

3.6 *Conclusie*

Ongeveer de helft van de initiatieven die de eerste twee jaren zijn gesteund met de subsidieregeling zijn uitgevoerd. De successen zijn merkbaar door de geboekte milieuwinst, de verbeterde bewustwording van inwoners en organisaties in Den Haag, de samenwerking en het op de kaart staan van de initiatieven. In een kleine minderheid van de gevallen is het succes precies de wijze waarop het plan was bedacht en in een enkel geval boven verwachting. Het merendeel heeft zijn plannen tijdens de rit aangepast aan de omstandigheden. De initiatieven doen er vaak langer dan een jaar over om tot een succes uit te groeien.

Als het gaat om de omstandigheden springen twee factoren eruit. Ten eerste de eigen organisatie. Het gaat dan niet alleen om de beschikbaar gestelde tijd en energie van de bewoners zelf, maar ook de onderlinge samenwerking. Het kan verschil maken of er een goed concept wordt gevonden, de communicatie soepel verloopt en bijvoorbeeld de komst van een enkel individu kan uitmaken. Dit zijn kwesties die tijd vragen en ook niet zomaar zijn te plannen of te voorzien. Een tweede belangrijke factor is de benodigde samenwerking met derde partijen. Zeker wanneer een initiatief daar afhankelijk van is, maakt het nogal uit of deze partijen meedenken of juist niet. Er worden een groot aantal partijen in de stad positief genoemd.

Overkoepelend zien we een netwerk ontstaan van mensen die actief zijn rond duurzaamheid. Het netwerk is van belang, omdat projecten vaak dezelfde stappen moeten doorlopen (opstellen modelcontracten, gang naar de notaris) en inzichten moeten verwerven (mogelijkheden en beperkingen per woningtype) die elders in de stad al eens zijn opgedaan.

De gemeente heeft daarin op dit moment een verbindende rol. De gemeente heeft het overzicht, kan initiatieven en initiatiefnemers met elkaar in contact brengen en doet dat vaak ook. Behalve leren van elkaars ervaringen en niet opnieuw het wiel hoeven uitvinden, is het netwerk zelf ook van belang. Veel respondenten laten blijken dat ze het gevoel hebben dat ze deel uitmaken van een beweging. In alle gesprekken is in meer of mindere mate een gevoel van trots te bespeuren.

De (oud-)deelnemers zijn overwegend positief over de regeling. Ze begrijpen waarom de regeling zo is ingericht. Door de subsidie worden beginnende ideeën ‘aangeslingerd’ en krijgen de initiatiefnemers toegang tot een relevant netwerk. Geïnterviewden die vaker hebben meegedaan, zien ook dat de gemeente mee is gegaan met de ontwikkeling en de regeling heeft verbeterd en vergemakkelijkt. Kritiek op de regeling als ‘te bureaucratisch’ is er wel, maar veel minder merkbaar dan bij eerdere evaluaties. Het feit dat het een jaarlijkse regeling is, dus met een relatief korte tijdsspanne om zaken te regelen, zien sommigen als belemmerend. Ook vragen sommige initiatiefnemers om een hoger bedrag, uitvoeringsgeld en in feite vertrouwen van de gemeente: laat mij enthousiast met veel energie aan de slag gaan en ik verantwoord mij later. De regels zijn volgens sommigen nu te veel aangescherpt. Tegelijkertijd wordt ook gewaarschuwd dat de gemeente kritisch moet blijven over wie de subsidie krijgt. Een aanbeveling is om een extra potje te creëren, dat kan worden aangewend om kansrijke projecten die niet helemaal lekker lopen een kleine impuls te geven.

De hulp die de geïnterviewden vragen is heel divers, al wordt hiervoor toch vooral gekeken naar de gemeente. Vooraleerst wordt de gemeente gevraagd de eigen duurzaamheidsdoelen serieus te nemen. Het uitgangspunt van bewonersinitiatieven is goed, maar niet alles kan door bewoners gedaan worden. De gemeentelijke organisatie kan verbeterd worden en als een bewonersinitiatief bij een gemeentelijke dienst aanklopt, kunnen de ambities omhoog. De geïnterviewden verwachten daarnaast vanuit de regeling een soort mentor / coach. Sommige initiatieven hebben soms een kleine impuls nodig om weer op het goede spoor te komen, maar de coach kan ook helpen in het contact met de gemeentelijke diensten. Het wordt ook gewaardeerd als de gemeente op een later moment ook opdrachtgever wordt voor afgeleide projecten. Van andere partijen dan de gemeente wordt amper concrete hulp gevraagd.

4 *Verbeteringen mogelijk?*

Het is de ambitie van de gemeente Den Haag in 2040 klimaatneutraal zijn. Participatie onder bewoners wordt gestimuleerd met de subsidieregeling ‘initiatievenbudget Duurzaamheid door Haagse wijken 2015’. Het heeft tot doel activiteiten te stimuleren waarbij burgers, bedrijven en instellingen op wijkniveau samenwerken rond het thema ‘energiebesparing en koolstofdioxide (CO₂)-reductie’ en de in de stad aanwezige kennis rond dit thema verder te mobiliseren en de lokale economie op dit vlak te stimuleren. De subsidie dekt niet het resultaat, maar juist het traject om tot resultaten te komen.

De gemeente houdt niet structureel bij hoe het de initiatieven verder vergaat. Vandaar dat we hier alle oude initiatieven uit de eerste twee jaargangen van de regeling naar de gang van zaken hebben gevraagd. We hebben via een bijeenkomst, interviews en een e-mail enquête een respons van bijna de helft van de toenmalige initiatieven.

Ongeveer de helft van de initiatieven die zijn gesteund met de subsidieregeling in de afgelopen jaren, zijn tot uitvoering gekomen. Van tevoren kan moeilijk voorspeld worden welk initiatief tot uitvoering over zal gaan, hoe dat precies uit gaat pakken en hoe lang dat duurt. Dat is nu juist de aard van de activiteiten die worden gesubsidieerd. De successen in de uitvoering liggen in de geboekte milieuwinst, de verbeterde bewustwording van inwoners en organisaties in Den Haag, de samenwerking en het op de kaart staan van de initiatieven. Deze resultaten ondersteunen het bestaan van de subsidieregeling met zijn huidige opzet.

Vergeleken met eerdere evaluaties zijn respondenten positiever in hun oordeel over de regeling. Dat komt waarschijnlijk deels omdat de regeling tussentijds is aangepast (verbeterd), deels omdat deelnemers achteraf kunnen constateren dat ze veel aan de subsidie en de bijbehorende expertise en faciliteiten hebben gehad en deels vanwege een selectie in de respons: Het is waarschijnlijk dat tevreden oud-deelnemers eerder reageren dan mensen van mislukte initiatieven. Toch kunnen aandachtspunten worden benoemd. In hoeverre zijn wijzigingen mogelijk in de subsidieregeling ‘Initiatievenbudget Duurzaamheid door Haagse wijken 2015’ om deze uitvoering nog verder te verbeteren? We lopen de vier ‘resultaatgebieden’ hieronder af.

Impact op milieudoelstellingen

Wanneer we impact afmeten aan de mate waarin wordt bijgedragen aan de doelstelling om in 2040 klimaatneutraal te zijn, zijn vooral de ingewikkelde, wijkoverstijgende, langlopende initiatieven van belang. Opvallend is dat deze wel van de grond komen met geld van de subsidieregeling, maar vaak een veelvoud aan subsidie ontvangen van andere afdelingen van de gemeente of van fondsen, zoals Fonds 1818. De Houtrust Centrale kan straks twee woonwijken verwarmen en maakt de zeewatercentrale overbodig. Het opwekken van warmte uit sportvelden is dusdanig relevant, dat er een samenwerking met de Universiteit van Wageningen en een fabrikant van kunstgras is opgestart. De inzichten die hierbij worden opgedaan zijn niet alleen voor de wijk of de stad van belang, maar kunnen internationaal worden toegepast.

Het lukt deze projecten zelfstandig verder te groeien. Maar juist dergelijke langdurige projecten vergen soms ondersteuning in termen van specialisten, een spreekuur of coaching. Een voorziening daarvoor past bij de procesmatige insteek van de regeling. Ook gezien de subdoelstelling van de regeling, om de lokale economie op dit vlak te stimuleren, kan aanvullende dienstverlening aan de initiatieven worden verleend.

Impact op bewustwording

Een belangrijke succesfactor van de wijkinitiatieven is, dat deze aandacht krijgen en uitgedragen worden. De initiatiefnemers weten vaak meer dan honderd mensen te bereiken. Veel initiatiefnemers beginnen met het bouwen van een website of sluiten aan op een bestaande overlegstructuur met bestaande communicatiekanalen, zoals een wijkberaad. De kracht van veel initiatieven is namelijk dat mensen eerder enthousiast worden van iets wat ze bij de burens zien, dan door bijvoorbeeld een campagne van de gemeente. Uit gesprekken met betrokkenen blijkt verder dat ze graag hun eigen netwerk inzetten om aansprekende namen aan hun initiatief te verbinden. Zo regelen mensen sprekers die volle zalen kunnen trekken waardoor vervolgens ook de wethouder niet mag ontbreken.

De impact van berichten in lokale media is niet duidelijk, maar initiatiefnemers stellen het vaak wel op prijs als er aandacht voor hun project is. Veel projecten zijn gevraagd en ongevraagd wel eens bezocht door wethouders of ambtenaren die zich bezig houden met de subsidieregeling of op een andere manier bezig zijn met duurzaamheid. Dit soort bezoeken werkt vaak motiverend voor de deelnemers. Het geeft hen het gevoel dat ze goed bezig zijn en dat hun inspanningen worden gewaardeerd. Toch zijn er nog initiatieven wier activiteiten en resultaten weinig bereik hebben bij anderen.

In eerdere evaluaties van de regeling werd al gesteld dat er expliciet gestuurd zou moeten worden op het bereiken van meer inwoners. Hoewel duizenden mensen worden bereikt, blijft van kracht dat het bereik beter kan. Te denken valt aan het vergroten van de bekendheid van de regeling bij de gemiddelde bewoner en het benaderen van speciale groepen, zoals huurders via woningcorporaties.

Samenwerking

Er ontstaan steeds weer nieuwe projecten en bestaande initiatieven helpen elkaar. We zien bijvoorbeeld dat initiatieven in andere wijken worden overgenomen, zoals dat van de Vruchtenbuurt, dat aanhaakt bij eerdere initiatieven in Willemspark en Bezuidenhout. Het lijkt er ook op dat duurzaamheid langzaamaan meer ambassadeurs krijgt in de stad. Het is niet langer een thema dat is voorbehouden aan koplopers, want die zijn erin geslaagd om informatie, kennis e.d. te vertalen naar een verhaal dat aansluit bij de gewone burger en dat in begrijpelijke taal kan worden verteld. Er zijn inmiddels allerlei databases, voorbeeldwoningen, rekenmodellen en modelcontracten ontwikkeld, die het voor andere bewoners eenvoudiger maken om zelf ook iets met duurzaamheid te gaan doen.

Sommigen zien het netwerk aan initiatieven dat via de regeling wordt gevoed als een belangrijke, zelfs onmisbare structuur. Anderen hebben het gevoel dat de koplopers elkaar nu onderhand wel kennen en dat het juist zaak is om het netwerk uit te breiden. Desalniettemin gaat laatstgenoemde categorie ook nog steeds naar netwerkactiviteiten, zoals het Duurzaam Ontbijt. De gemeenschappelijke interesses geven de bezoekers energie om door te gaan, maar het is ook eigen belang: je gezicht laten zien, je goede wil tonen richting gemeente en andere belanghebbenden. Verder is het belangrijk om contact met al die initiatieven te houden en elkaar te helpen ze te versterken. Zoals een van de oud-deelnemers aangeeft: “Als Benoordenhout een deal sluit met de makelaars, kijk dan bijvoorbeeld ook of je dat kunt uitbreiden naar de rest van de stad.” Het kost weliswaar tijd, maar vertrouw er op dat die zich uiteindelijk terug verdient. Deze constatering ondersteunen de vernieuwing in de regeling van 2015, waarin de contacten tussen de oude en nieuwe initiatieven wordt gestimuleerd.

Initiatieven staan op de kaart

De respondenten begrijpen in het algemeen waarom de regeling als processubsidie is ingericht en dat deze niet bedoeld is als substantiële vergoeding. Daarnaast fungeert het budget als een erkenning voor de initiatieven. Je spreekt als gemeente vertrouwen uit. De deelnemers zouden graag zien dat dit laatste doorgetrokken wordt naar de gehele gemeentelijke organisatie. Het is belangrijk dat duurzaamheid niet voorbehouden blijft aan een klein clubje binnen de gemeente,

duurzaamheid raakt aan veel andere beleidsvelden zoals onderwijs, sport, wonen, integratie en gezondheid. De gemeentelijke diensten moeten flexibeler mee kunnen werken met bewonersinitiatieven in deze richting. Aanbeveling is dan ook met de erkenning van een initiatief via de processubsidie, ook expliciet te helpen met een goede toegang tot het gemeentelijk apparaat. Het feit dat je gesubsidieerd wordt geeft recht op procesmatige steun bij de omgang met de diverse diensten. Het initiatief krijgt iemand mee die de logica van de gemeente van binnen kent en waar nodig verschil kan maken. Daarnaast geldt voor het gemeentelijk apparaat zelf, dat die geholpen kunnen worden te leren van de ervaringen die de initiatieven opdoen. Zo kunnen bewonersinitiatieven worden besproken die onnodig tegen zijn gewerkt, en kan worden gekeken hoe dat een volgende keer beter zou kunnen.

Tot besluit

Initiatieven draaien vaak op enkele enthousiaste, goed ingewijde, volhardende bewoners. Dat maakt het kwetsbaar. Wat niet in de opzet van deze studie naar voren komt, is de vraag wie nu precies de initiatiefnemers zijn. In eerdere evaluaties bleken er weinig voorbeelden van initiatieven te zijn van bewoners uit zogenoemde achterstandswijken en initiatiefnemers zonder hoge opleiding. In de ambitie Den Haag klimaatneutraal te laten zijn in 2040, wordt echter gesteld dat dit alleen kans van slagen heeft wanneer deze gedachte breed gesteund wordt en bewoners uit alle geledingen mee doen. Er zal dus expliciet gestuurd moeten worden op het bereiken van meer inwoners.

Bijlage Vragenlijst realisatie initiatieven 'Duurzaamheid Door Haagse Wijken

NAAM:

WIJK:

NAAM PROJECT:

STADSDEEL:

Over uzelf

1. Hoe zou u uw rol binnen dit plan of project omschrijven?
2. Op welke manier bent u bij het plan of project betrokken geraakt (bijvoorbeeld zelf initiatief genomen, gevraagd door anderen of op een andere manier)?
3. Als u terugkijkt, is het project volgens u geslaagd of niet, en waar blijkt dat uit?

Over het project

4. Op welke wijze is uw initiatief in het afgelopen jaar tot uitvoering gekomen?
5. Welke omstandigheden hebben u het afgelopen jaar geholpen?
6. Welke omstandigheden waren een barrière voor de uitvoering van uw project?
7. Welke personen of instanties hebben u het afgelopen jaar kunnen helpen?
8. Welke personen of instanties waren een barrière voor de uitvoering van uw project?
9. Hoeveel personen heeft uw project in het afgelopen jaar bereikt?

Over duurzaamheid in Den Haag

10. Vindt u dat uw project erin is geslaagd Den Haag duurzamer te maken? Waarom wel of niet?
11. Zijn er het afgelopen jaar andere initiatieven in Den Haag ontstaan door uw project? Wat voor initiatieven zijn dat?

Over de toekomst

12. Hebt u nog opmerkingen of suggesties voor de gemeente hoe initiatieven als de uwe verder te helpen?
13. Hebt u nog opmerkingen of suggesties voor andere partijen hoe initiatieven als de uwe verder te helpen?
14. Hebt u nog opmerkingen of suggesties over de regeling Duurzaamheid door Haagse wijken?
15. Hebt u nog andere vragen, opmerkingen of suggesties?

Colofon

Opdrachtgever	Gemeente Den Haag
Auteurs	F. de Meere E. van Marissing
Omslag	Ontwerppartners, Breda
Uitgave	Verwey-Jonker Instituut Kromme Nieuwegracht 6 3512 HG Utrecht T (030) 230 07 99 E secr@verwey-jonker.nl I www.verwey-jonker.nl

De publicatie kan gedownload worden via onze website: <http://www.verwey-jonker.nl>.

ISBN 978-90-5830-698-2

© Verwey-Jonker Instituut, Utrecht 2015.

Het auteursrecht van deze publicatie berust bij het Verwey-Jonker Instituut.

Gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld.
The copyright of this publication rests with the Verwey-Jonker Institute.

Partial reproduction of the text is allowed, on condition that the source is mentioned.

De gemeente Den Haag heeft zich voorgenomen om anno 2040 een klimaatneutrale stad te zijn. Binnen deze ambitie doet de gemeente nadrukkelijk beroep op burgers, bedrijven en instellingen. Voor burgers is een proecessubsidie beschikbaar gesteld als stimulan voor een actieve bijdrage. Dit is de 'initiatievenbudget Duurzaamheid door Haagse wijken 2015'. De subsidie dekt niet het resultaat, maar juist het traject om tot resultaten te komen. De gemeente Den Haag wil nu graag de subsidieregeling evalueren, onder andere door te achterhalen hoeveel initiatieven daadwerkelijk tot uitvoering zijn gekomen, met welke resultaten, en welke aanbevelingen de deelnemers hebben voor verbetering van de regeling. Het Verwey-Jonker Instituut ondervroeg daarom betrokkenen van alle initiatieven uit de eerste twee jaargangen van de subsidieregeling. Ongeveer de helft van deze initiatieven blijkt tot uitvoering te zijn gekomen. In dit rapport vertellen zij welke successen ze hebben geboekt en welke verbeteringen zij zien voor de regeling in de toekomst.

